

Llibre sobre els Godó i “La Vanguardia”

Daniel E. Jones

*No hay que ser del Gobierno, pero
hay que coincidir con el Gobierno.*

Carlos Godó Valls

La gran influència social, política, econòmica i cultural que han adquirit els diaris de qualitat durant el darrer segle ha portat a alguns historiadors, sociòlegs, politòlegs o comunicòlegs a analitzar no només la seva història com a emissor i com a mitjà de comunicació social (les trajectòries paral·leles de l'editor i del mateix diari), sinó també les interaccions amb els lectors de la ciutat, la regió i el país on han desenvolupat la seva activitat.

Ja des de finals del segle XIX i començaments del XX van publicar-se les primeres històries dels diaris més significatius d'Europa i dels Estats Units (com ara *The Times*, *Le Figaro*, *The New York Times*), així com les biografies dels editors més singulars (Day, Girardin, Hearst, Pulitzer). Després vindrien molts treballs sobre diaris més moderns però també molt influents, com *Le Monde*, que és entre els més estudiats d'Europa.

Fins i tot a Espanya i a l'Amèrica Llatina es va fer el mateix amb els diaris i

els editors més emblemàtics, com *El Imparcial* (Madrid), dels Gasset; *l'ABC* (Madrid), dels Luca de Tena; el *Diario de Barcelona*, dels Brusi; *El Mercurio* (Santiago de Xile), dels Edwards; *La Prensa* (Buenos Aires), dels Paz, o *El Comercio* (Lima), dels Miró Quesada. Però es tractava, gairebé sempre, d'estudis de caràcter hagiogràfic, tant sobre la història del diari com dels seus propietaris-editors.

En èpoques més recents, i ara només centrats a Espanya, s'ha fet una tasca significativa, encara que incompleta, i s'ha intentat ampliar la perspectiva d'anàlisi, tenint en compte no només la trajectòria del diari (el mitjà) sinó també de l'empresa editora (l'emissor), així com del context social (els lectors, els anunciants, els competidors, etc.). És el cas de treballs com ara els de Francisco Iglesias González sobre *l'ABC*, Alfonso Sánchez-Tabernero sobre *El Correo Español* i Mercedes Román Porta i Aurora García González sobre *La Voz de Galicia*, entre d'altres. Fins i tot l'any 2004 *El País*, que ha comptat amb diferents estudis acadèmics i periodístics gairebé des del seu naixement, va sumar una nova i detallada història (també sobre el Grupo Prisa), a càrrec de María Cruz Seoane i Susana Sueiro.

En general es tracta de treballs força meritoris, on es pot trobar molta documentació interna de l'empresa (és a dir, fonts de primera mà), a la qual els respectius autors han tingut accés gràcies a les facilitats donades pels mateixos editors. Però això comporta un risc: que l'estudi sigui massa amable amb els amfitrions que els han obert les portes de casa seva, raó per la qual moltes qüestions delicades o compromeses poden ama-

gar-se a fi de no traïr la confiança rebuda.

A la banda oposada, es podria fer una història des de fora, sense la complicitat ni la col·laboració dels actors estudiats, però això és molt més difícil, ja que cal consultar una quantitat de fonts molt més àmplia, variada i dispersa (ja sigui als arxius públics o privats, a les hemeroteques i, sobretot, recórrer a múltiples entrevistes a persones afins i contràries als interessos del diari i dels seus editors). Però gairebé mai s'opta per aquesta segona metodologia, més que res a causa l'excés de feina que comporta.

I què ha passat a Catalunya en aquest camp? Probablement, el quotidià més historiat fins ara ha estat el *Diario de Barcelona*, tant com els seus editors al segle XIX, la saga dels Brusi, i l'explicació més plausible és que aquest diari, que va morir a 202 anys, no només és el que ha durat més a la història de Catalunya (i al conjunt d'Espanya), sinó que va ser el més important al segle XIX i hi van col·laborar els principals periodistes i escriptors del país. Tant és així que hi ha força estudis sobre aquest periòdic, com ara els d'Asenjo (1929), Álvarez Calvo (1940), Molist Pol (1964), Figueres (1992) i Saura-Clarós-Vila (1993), entre d'altres. També és cert que els darrers anys, amb motiu de les respectives desaparicions, el Col·legi de Periodistes de Catalunya va publicar algunes històries de diaris significatius del segle XX, com ara *El Noticiero Universal* i *El Correo Catalán*, i fins i tot un estudi sobre el Grupo Mundo, que durant els anys setanta va controlar Sebastià Auger.

Però en realitat al Principat han proliferat les anàlisis de caire històric sobre publicacions en llengua catalana (així

com sobre els respectius editors). Això ha portat a publicar estudis molt exhaustius, per exemple, sobre un periòdic que només va viure dos anys, encara que va ser el pioner en aquesta llengua: el *Diari Català*, de Valentí Almirall; estudis com ara els de Figueres (1999) i Pich Mitjana (2003). També s'han editat múltiples treballs sobre diaris, periòdics i revistes, tant de Barcelona com de comarques, amb l'objectiu clar de destacar el seu catalanisme lingüístic.

I això ha estat així senzillament perquè la majoria dels estudis d'història de la premsa a Catalunya han estat fets des d'una perspectiva nacionalista i etnocèntrica, i han donat molt poca importància a tot allò editat en llengua castellana, malgrat que generalment, en els darrers dos segles, ha estat més rellevant que l'editat en català. Però aquesta situació no s'ha vist com a pròpia de la societat catalana real, sinó més aviat com una anomalia passatgera que, amb el temps i una mica d'esforç, calia eradicar.

Precisament, en les darreres tres dècades, des de la mort de Franco, la restauració de la democràcia i també gràcies a la creació de les Facultats de Ciències de la Informació i Comunicació, s'ha desenvolupat amb més força aquest tipus de recerques de caire històric, que han tingut un punt de vista més ampli que els antics estudis hemerogràfics i han donat com a fruit alguns treballs meritoris sobre diaris i revistes en llengua castellana, com ara els de Montaner (1989), Geli-Huertas (1990), Tavera (1992), Pàmies (1993) i Suñé (1996), entre els més significatius.

Ara sí, gairebé tots caracteritzats per una perspectiva nacionalista que ha por-

tat a analitzar la història de la comunicació des d'aquest únic punt de vista, amb un objectiu que bé podria qualificar-se de "patriòtic". En aquest sentit, ha existit una certa unitat d'objectius entre el món acadèmic i professional dirigent i el pujolisme en el poder. Malgrat això, sempre s'han topat amb una societat que, no obstant el quart de segle de dirigisme cultural nacionalista, segueix el seu propi camí, encara que sigui "equivocat".

ELS EDITORS I EL DIARI MÉS SIGNIFICATIUS DE CATALUNYA

Així doncs, ¿per què mai s'ha fet un estudi acadèmic i professional crític i a fons sobre el diari *La Vanguardia*, que és a punt de complir cent vint-i-cinc anys, el proper primer de febrer del 2006, ni sobre la saga dels Godó? Trobar una explicació única no és gens fàcil, ja que probablement hi hagi molts factors determinants. Tampoc és del tot cert que no s'hagi publicat mai res sobre aquest diari i els seus propietaris, ja que existeixen alguns enfocaments parcials que demostren el contrari, com ara *Servitud: memòries d'un periodista*, publicat per Joan Puig i Ferrater l'any 1926, que tothom va considerar que es referia clarament al diari del carrer Pelai, encara que en clau de ficció.

Molts anys més tard, el 1964, va sortir un article d'Antonio Martínez Tomás publicat a la *Gaceta de la Prensa Española*, i poc després, especialment, la controvertida i demolidora *Història de La Vanguardia, 1884-1936*, de Gaziel, apareguda a París el 1971, o bé el capítol d'*Homenots, quarta sèrie*, que Josep Pla va dedicar a Ramon Godó Lallana (1864-1931) i al diari mateix, a les seves memòries publicades el 1975.

De totes maneres, l'historiador que més ha escrit sobre aquest tema ha estat sens dubte Pedro Voltes Bou, encara que mai ha publicat una obra veritablement significativa, tot i que tenia accés als arxius de l'empresa. Aquest autor va dedicar diferents estudis breus a temes com ara el paper de *La Vanguardia* durant la Guerra Civil Espanyola (1974), les institucions barcelonines al segle XIX (1976), el contingut i la significació del diari durant el primer decenni de vida (1976), la premsa barcelonina de tombant de segle (1978), la trajectòria de Modesto Sánchez Ortiz com a director (1979), la biografia de Ramón Godó Lallana (1980), la història empresarial entre 1881 i 1939 (1988) i les biografies dels fundadors Carlos i Bartolomé Godó Pie (1991).

En els darrers anys, altres estudiosos s'han ocupat també de diferents aspectes de *La Vanguardia*: Josep Faulí i Josep M. Casasús, de l'històric (1979 i 1981); la Fundació Jaume Bofill, del sociològic (1981); Enric Satué, del publicitari (1989); Daniel E. Jones, de l'econòmic durant la Segona República (1994); Javier Pueyo Sánchez, de la biografia de Ramón Godó Lallana (2000); Josep M. Huertas Claveria, de la dels directors (2000); Carles Castro, de l'aspecte tecnològic (2000); Anna Nogué, de l'etapa de la transició política (2004); Ismael Nafria, de les relacions amb els lectors a través de les cartes al director (2004), i Vis Molina, de la saga familiar dels Godó (2005).

De totes maneres, com s'apunta més amunt, mai s'ha publicat una obra veritablement important sobre el que ha suposat aquest diari en la societat catalana al llarg de cent vint-i-cinc anys. Per què ha estat així?: per desinterès acadè-

mic i professional?, per la seva complexitat intrínseca?, pel seu "espanyolisme" explícit o encobert?, per por de possibles represàlies dels editors?... Resulta com a mínim paradoxal que en un país com Catalunya, que ha dedicat tants esforços a estudiar el seu passat i les seves persones i obres "patriòtiques", mai hagi considerat que el fet d'analitzar a fons el paper de *La Vanguardia* sigui alguna cosa rellevant, encara que aquest diari hagi estat un dels actors polítics, socials, econòmics, culturals i lingüístics més importants de la seva contemporaneïtat. Es podrien donar algunes raons per explicar les paradoxes plantejades, com ara les següents:

a) Caldria pensar que no pot ser per desinterès, encara que s'acaba de dir que els historiadors, periodistes i comunicòlegs catalans s'han ocupat molt més dels mitjans en català, al marge de la seva importància i transcendència real en la societat.

b) Tampoc no pot ser a causa de la complexitat de l'objecte d'estudi, encara que sí que la té, i molta, ja que s'ha de tenir en compte ni més ni menys que la història de Catalunya (i del conjunt d'Espanya) dels darrers cent vint-i-cinc anys. Però si aquesta complexitat és evidentment excessiva per a una sola persona, no ho és tant per a un equip d'experts, i Catalunya està plena d'obres col·lectives..., però, això sí, des d'un vessant nacionalista.

c) Per l'"espanyolisme" del diari tampoc no podria ser, ja que d'alguna manera aquest només reflecteix l'"espanyolisme" explícit o encobert de gran part de la mateixa societat catalana, encara que és cert que aquesta coin-

cidència seria massa evident i podria remoure el pretès “oasi”.

d) Finalment, per por de les reaccions, i fins i tot possibles represàlies, dels editors sí que podria ser, ja que un vet dels poderosos Godó (o del seu entorn) sempre ha suposat caure en l’ostracisme, com va passar a Gaziell o a Pla, sense anar més lluny. Per tant, què els podria passar, a acadèmics o periodistes amb molt menys poder i influència que els esmentats? Cal no oblidar que, al segle XX, tothom que volgués ser algú en del camp del periodisme i de la cultura a Catalunya havia d’arribar, fos com fos, a les planes de *La Vanguardia*. És cert que ara continua succeint el mateix, en una mesura o altra, fins i tot entre alguns joves nacionalistes als quals l’*Avui* o d’altres publicacions en català encara els semblen ben poca cosa.

Sigui com sigui, s’ha arribat als cent vint-i-cinc anys de trajectòria del diari més important de la història de Catalunya (i probablement un dels dos més significatius d’Espanya, juntament amb l’*ABC*, durant gran part del segle XX), sense que cap estudiós s’hagi ocupat mai d’analitzar en profunditat no només la seva evolució empresarial i ideològica (¿quina ideologia ha tingut *La Vanguardia*, ho sap algú?), sinó el que encara és més important: la seva influència i interacció amb la Catalunya contemporània.

Un grup periodístic que va ser pioner en la introducció de tot tipus d’avenços tècnics, empresarials i formals a Espanya al llarg del darrer segle, que va estar entre els grups empresarials capdavanters al conjunt de l’Estat i que ara (en

gran part a causa de la interferència malaltissa dels governs pujolistes) és en un declivi evident, ja que només ha quedat com a grup “regional” (superat fins i tot per l’empenta de competidors locals fa pocs anys molt més petits, com ara Planeta, Zeta i Prens Ibérica).

Per commemorar aquests cent vint-i-cinc anys de lideratge social, polític i cultural a Catalunya, fins al novembre del 2005, només es pot trobar el recent llibre de Vis Molina *Los Godó: los últimos 125 años de Barcelona* (Madrid: Martínez Roca, 2005), una obra amena i amable, escrita per una bona periodista del cor que, es pot suposar que per encàrrec de la família d’editors, passeja el lector pels avatars biogràfics de la saga dels Godó, en especial els successius hereus, les seves dones i fills, a més de l’entorn familiar, educatiu, esportiu i social, els seus gustos benestants, les seves manies i, fins i tot, les seves malalties i accidents greus.

Així doncs, es poden conèixer els viatges familiars, els llocs d’estiuieg preferits, els restaurants i sales de festa més freqüentats, el caràcter agre de Godó Lallana, la por de Godó Valls a Franco o les quatre bodes de Godó Muntanola. És cert que, com a rerefons, apareixen sempre el diari i algunes altres activitats econòmiques de la família, com ara el negoci tèxtil, l’immobiliari o el jute. De totes maneres, com a mèrit essencial es publica una frase que ben bé pot considerar-se com la més important del llibre, atribuïda a Godó Valls i referida a *La Vanguardia*: “No hay que ser del Gobierno, pero hay que coincidir con el Gobierno” (p. 156). Mai s’hagués pogut trobar una definició millor de la ideologia d’aquest diari tan vell, emblemàtic i temut.